

Інформація щодо досвіду функціонування пенсійної системи Китайської Народної Республіки

I. Загальна інформація про країну

Китай ділиться на провінції та муніципалітети. В Китаї 28 провінцій та 4 муніципалітети, уряд країни знаходиться в Пекіні. Муніципалітет – це велике місто, яке має статус провінції. Провінція – це еквівалент області в Україні, а муніципалітет (окрім Пекіну, Тяньцзину, Шанхаю та Чунцину) – це еквівалент району. Чотири міста, які перелічені вище, є муніципалітетами, але із-за їхнього розміру – населення м. Чунцін, наприклад, складає 26 мільйонів – вони мають однаковий з провінцією статус. В муніципалітеті є інший рівень управління, який називається «окружний». В управлінні соціальним страхуванням «округ» є найнижчим рівнем.

За оцінками чисельність населення станом на липень 2009 року складала 1 338 612 968. 19,8% населення було у віці молодше 14 років, 72,1% - у віці від 15 до 64 років, і 8,1% - населення старше 65 років. Для усього населення середня тривалість життя від народження – 73,47 років, при цьому для чоловіків – 71,61 років, а для жінок – 75,52 років.

Найбільшою провінцією є Гуандун, населення якої складає 95 мільйонів, тобто таке саме населення як в Філіппінах, які є дванадцятою країною світу за кількістю населення. Другою по величині за кількістю населення є провінція Шандунь (94 млн.), у Пекіні населення складає 16 млн. чол.

Як і в усьому світі, населення Китаю старіє. В 1980 році 5% чоловічого населення і 7% жіночого населення були пенсійного віку. Згідно з прогнозами на 2030 рік ці цифри збільшаться вдвічі – приблизно 9,8% чоловічого населення та 13,7% жіночого населення будуть пенсійного віку.

Центральний уряд у Пекіні формує загальну пенсійну політику та законодавство, яке приймається Парламентом. Хоча загалом необхідно дотримуватись цього законодавства, насправді необхідно застосовувати по всій країні тільки формулу для розрахунку пенсійних виплат. Такий підхід дає провінціям певну свободу дій щодо рівнів фінансування та щоденного адміністрування. Фактично в протилежність національній системі існує 32 провінційні системи соціального страхування.

Це найкраще підкреслюють два аспекти – по-перше, тариф внесків є різним для кожної провінції, і адміністрування відрізняється від провінції до провінції.

II. Державна політика

Категорії, охоплені соціальним страхуванням

Загалом в Китаї є чотири основні категорії працівників, а саме:

1. Державні службовці, у тому числі поліція та військовослужбовці
2. Особи, що працюють за трудовим контрактом
3. Особи, що працюють без трудового контракту. Як правило, таких осіб називають мігруючими працівниками, оскільки в більшості випадків це люди, які переїздять з одного міста в інше місто у пошуках роботи
4. Фермери

1. Державні службовці

Державні службовці мають свою власну схему і не беруть участі у соціальному страхуванні.

2. Особи, що працюють за трудовим контрактом.

Теоретично, всі, хто працює, повинні працювати за трудовим контрактом, проте, на практиці все по-іншому. Особи, що працюють за трудовим контрактом, - це, як правило, працівники крупної фірми. Мати трудовий контракт теоретично означає, що на твою користь будуть сплачуватись внески на соціальне страхування. На практиці існує дуже значний рівень приховування фактичної кількості працівників, що отримують заробітну плату, та/або їхнього розміру заробітних плат.

3. Особи, що працюють без трудового контракту.

Багато роботодавців беруть на роботу працівників, формально не підписуючи з ними контракту. Вони роблять це навмисне, щоб зменшити розмір їхніх заробітних плат, та зменшити видатки, оскільки за таких працівників вони не будуть платити внески на соціальне страхування.

4. Фермери

Існує дві основні групи фермерів: перша – це ті, чия землю примусово відібрали, і ті, хто продовжує працювати у сільському господарстві. Ті, чия земля була примусово куплена, отримали компенсацію, частина якої була сплачена до пенсійної схеми, яку згодом закрили, оскільки вона потребувала дотацій різних сторін. З 1 вересня 2009 року було запроваджено нову

пенсійну схему для фермерів, хоча здебільшого вона ще не апробована і викликає багато питань.

5. Види соціального страхування

В Китаї існує шість основних видів соціального страхування

1. Пенсії
2. Виплати по догляду за дитиною та виплати у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю
3. Виплати по безробіттю
4. Медичне страхування
5. Травма на виробництві
6. Житлове страхування

Тарифи внесків

Не існує єдиного тарифу внесків. Тариф внесків різний для кожної провінції, хоча, як правило, вважається, що тариф внесків для роботодавця на усі форми соціального страхування може бути 49%, а тариф внесків для працівника на усі форми соціального страхування може бути 23%.

Одна з проблем, пов'язаних з тарифом внесків, це те, що кожна з 32 провінцій та міст самостійно відповідає за фінансування пенсійних виплат для тих, хто живе в даній провінції.

Зокрема, в тих провінціях, де було багато підприємств, що належали державі, тариф внесків дуже високий, оскільки таким провінціям необхідно забезпечувати вартість утримання існуючих пенсіонерів на солідарній основі.

Недолік такої системи полягає в тому, що, оскільки тариф внесків повинен забезпечувати вартість здійснення виплат сьогоdnішнім пенсіонерам, тариф внесків буде вищим у тих провінціях, де мешкає багато пенсіонерів. Наприклад, в провінції Цзілінь, де знаходиться багато державних підприємств, і тому мешкає багато пенсіонерів, тариф тільки пенсійного внеску для роботодавців складає 20%, що майже на 50% більше, ніж у провінції Гуйчжоу, де тариф пенсійного внеску 13%. Звичайно, що роботодавці переїжджають до Гуйчжоу та інших провінцій, які знаходяться поблизу Гонконгу, щоб зекономити кошти.

На даний момент не існує загальнонаціонального пулу коштів, за допомогою якого одна провінція крос-субсидувала б видатки іншої провінції. Проте, таке планують зробити, але такий підхід не буде добре сприйнятий деякими провінціями.

Найбільший тариф внеску для роботодавців до пенсійної складової – 20%, а найменший, про який відомо, – 13%.

Відповідно до діючого пенсійного законодавства, сам працівник сплачує внесок на соціальне страхування у розмірі 8% від своєї заробітної плати.

Виплати за схемою

Те, що в Китаї швидко старіє населення, було визнано ще в кінці 1990-х років, і тому було змінено структуру пенсійних виплат. Вони перейшли від чистої схеми з визначеними виплатами до нової системи поєднання схем з визначеними виплатами і з визначеними внесками.

Знову ж таки розмір виплат відрізняється від провінції до провінції, але тільки в частині, що стосується схеми з визначеними внесками. Це пов'язано з різним підходом окремих провінцій до інвестування внесків.

В Китаї компонент з визначеними виплатами називають «пулом соціальних коштів». Цей компонент фінансується за рахунок внесків роботодавців, і по суті він є солідарною схемою.

Формула для розрахунку пенсійних виплат достатньо складна, найпростіше її можна описати наступним чином: середня заробітна плата помножена на 1% і помножена на кількість років страхового стажу.

Насправді середня заробітна плата не є справжнім математичним середнім показником заробітної плати, яку отримувала особа протягом трудової кар'єри. Щоб розрахувати середню заробітну плату особи, у Китаї до середньомісячної заробітної плати по країні за попередній рік (на сьогодні це 2008 рік) додають індексовану середньомісячну заробітну плату особи за період її трудової кар'єри, а потім отриману суму ділять на 2. Середньомісячна заробітна плата по країні у 2008 році була 2500 юанів або приблизно 400 доларів США.

Якщо середня заробітна плата особи протягом трудового стажу була 1700 юанів, і особа пропрацювала 40 років, тоді вона отримає пенсію наступного розміру: $(2500 + 1700)/2 \times 0.01 \times 40$. Це дорівнює 840 юанів на місяць.

Окрім цих коштів, особа буде отримувати додаткові виплати зі свого індивідуального рахунку. Індивідуальні рахунки працюють в Китаї так само, як планується, що вони будуть працювати в Україні, тобто сума внесків плюс інвестиційний дохід на внески і мінус вартість адміністрування схеми.

В Китаї пропонують, щоб держава здійснювала виплати ануїтетів разом з виплатами зі схеми з визначеними виплатами (DB). На сьогодні, щоб розрахувати розмір щомісячного ануїтету з індивідуального рахунку, треба суму коштів на індивідуальному рахунку розділити на 120. Таким чином, особа, яка має 24 000 юанів на індивідуальному рахунку буде отримувати щомісячний ануїтет у розмірі 200 юанів, що забезпечить особі з вищенаведеного прикладу щомісячні виплати у розмірі: $840 + 200 = 1040$ юанів.

Інші питання

Максимальна місячна заробітна плата для справляння внесків обмежена трьома середньомісячними заробітними платами по країні. На сьогоднішній день це 7500 юанів або 1200 доларів США.

Із нової системи пенсійні виплати поки що не здійснюються, оскільки в ній беруть участь тільки ті, хто почав працювати після 1992 року. Немає виплат по інвалідності та на випадок смерті, вони здійснюються за рахунок програм соціальної допомоги або програм страхування від травм на виробництві, якщо конкретний випадок підпадає під певну програму.

Формула для розрахунку ануїтету передбачає ділення суми коштів на індивідуальному рахунку на 120. 120 місяців – це тривалість життя після виходу на пенсію на сьогоднішній день. До того часу, коли почнуть виплачувати ануїтет, ця цифра збільшиться.

Щоб отримувати виплати за цією схемою, необхідно сплачувати внески щонайменше протягом 15 років. Загальноновстановлений пенсійний вік – 60 років для чоловіків та 55 років для жінок, хоча є положення, які передбачають певні виключення. Багато жінок можуть вийти на пенсію у 50 років, і багато чоловіків можуть вийти на пенсію до досягнення 60 років, отримавши при цьому право на повну пенсію.

Мінімальна гарантована пенсія складає 20% середньої заробітної плати по країні за наявності не менше 15 років страхового стажу.

Адміністрування

В усіх випадках адміністрування як «пулу соціальних коштів», так і компоненту з визначеними внесками здійснюється бюро соціального страхування у кожній провінції.

Інвестування

Інвестування коштів компоненту з визначеними внесками не однаково в усіх провінціях. Це питання завжди викликає багато дискусій.

У перші дні, коли була запроваджена нова схема, інвестування не було взагалі. Компонент з визначеними внесками був повністю умовним. Усі внески, які сплачувались, були потрібні для виплати пенсій існуючим пенсіонерам.

Як наголошувалось вище, фінансовий стан пенсійної системи відрізняється від провінції до провінції. У деяких більш забезпечених провінціях вони починають переходити до частково накопичувальної схеми, коли частина внесків інвестується.

Спочатку внесок працівників був тільки 6%, але, як і в Росії, його нещодавно було підвищено до 8%. Коли тариф внеску був 6%, дуже мало провінцій залучали компанії з управління активами для інвестування внесків.

11 з 32 провінцій почали здійснювати фактичне інвестування внесків працівників. Проте, інвестування не здійснюється приватним сектором. В 10 провінціях вищезгадані бюро соціального страхування користуються послугами Державного фонду соціального страхування (ДФСС), який є державним органом. ДФСС здійснює аутсорсинг¹ 50% діяльності з інвестування для провінцій, але загальна відповідальність покладена на ДФСС. Інші провінції інвестують пенсійні кошти лише на банківські депозити.

Як правило, ставка інвестиційного доходу від інвестування таких активів була низькою, до 2006 року вона була меншою за рівень інфляції.

Проте, у 2007 році приблизно 30% активів ДФСС були інвестовані в акції китайських компаній, і це дозволило отримати річний інвестиційний дохід трохи менше 40%. Проте, середня ставка інвестиційного доходу з моменту запровадження накопичувального компоненту в провінціях, які беруть участь в експерименті, все ще нижча за інфляцію.

¹ Прим. перекладача: аутсорсинг – залучення зовнішньої сторони для виконання певних функцій

Інвестиційний дохід в інших провінціях (21) прив'язаний до інфляції, тому такі вкладники, мабуть, мають більші суми коштів на рахунках, ніж ті, кошти яких почали інвестувати. Однак, теоретично ситуація повинна змінитися, оскільки цільова ставка інвестиційного доходу для 11 провінцій, що беруть участь в експерименті, повинна бути на рівні інфляції плюс 5%.

III. Основні проблеми

Основна проблема пов'язана зі швидким старінням населення та уповільненням темпів зростання робочої сили, що є прямим наслідком політики Китаю щодо заборони народжувати більше однієї дитини. З часом буде ставати все менше платників внесків для утримання існуючих пенсіонерів, і потрібно буде або збільшувати тариф внеску, або далі зменшувати виплати. Частково ця проблема буде вирішена у найближчому майбутньому, якщо країна перейде до загальнонаціонального пулу коштів, але багаті провінції категорично проти такого підходу щодо субсидування бідних провінцій.

Інвестиційний дохід стане проблемою по мірі того, як все більше і більше людей будуть розуміти, що оскільки інвестиційний дохід є меншим за інфляцію, сума коштів на їхніх рахунках фактично є від'ємною. Значне збільшення заробітної плати частково це компенсує, але в довгостроковій перспективі зростання заробітної плати не буде на сьогоднішньому рівні, і тоді будуть скарги щодо інвестиційного доходу.

Умовно-накопичувальна схема поки що виконує свою функцію, але прийде час коли всім провінціям потрібно буде перейти як мінімум на частково накопичувальну схему, якщо не на повністю накопичувальну.

Ще одна проблема – це портативність пенсій². Хоча теоретично можна перевести накопичене право на пенсію із однієї провінції в іншу, коли особа змінює місце роботи, але на практиці більш популярні щодо працевлаштування провінції не дозволяють новим працівникам цього робити, особливо Пекін. Тобто, навіть якщо перевести кошти із однієї провінції в іншу, то, оскільки рівень заробітних плат у Пекіні вищий, вартість переказаної грошової маси буде нижчою. Ситуація ще більш погіршується із-за існування правила щодо 15 років страхового стажу. Тобто, якщо особа переїжджає до Пекіну, пропрацювавши 14 років в іншому місці, її пенсія автоматично зменшується на 1/3. Хоча існує постанова уряду, що передбачає повну портативність пенсій, в більшості випадків її не дотримуються.

Пенсійний вік є достатньо низьким, а також великий відсоток пенсіонерів, які молодші 60 років. У ситуації, коли постійно збільшується тривалість життя, необхідно або підвищити пенсійний вік, або суттєво зменшити рівень дострокового виходу на пенсію.

² Прим. перекладача: портативність пенсій - здатність працівника зберігати права на пенсію при зміні роботи.